

**QISHLOQ XO'JALIGI EKINLARINI JADAL YETISHTIRISH,
URUG'CHILIK VA KO'CHATCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISHDA
RESURSTEJMKOR TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH
SAMARADORLIGI**

G.M.Maxsudova

X.Muxtorjonova

Z.Muxammadova

Annotatsiya: Mazkur maqolada qishloq xo'jaligi ekinlarini jadal yetishtirish, urug'chilik va ko'chatchilik jarayonlarida resurstejamkor texnologiyalarni qo'llash samaradorligi tahlil qilinadi. Resurstejamkor texnologiyalar tuproq unumdorligini oshirish, suv va energiya sarfini kamaytirish, shuningdek, yuqori hosildorlikka erishishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, maqolada zamonaviy agrotexnologiyalar, tomchilatib sug'orish, biotexnologik usullar va innovatsion yondashuvlarning iqtisodiy hamda ekologik foydalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Qishloq xo'jaligi, resurstejamkor texnologiyalar, urug'chilik, ko'chatchilik, hosildorlik, tuproq unumdorligi, tomchilatib sug'orish, biotexnologiya, agroinnovatsiya, ekologik samaradorlik.

Annotation: This article analyzes the effectiveness of the application of resource-saving technologies in the intensive cultivation of agricultural crops, seeding and seedling processes. Resource-saving technologies play an important role in increasing soil fertility, reducing water and energy consumption, as well as achieving high yields. The article also highlights the economic and environmental benefits of modern agrotechnologies, drip irrigation, biotechnological methods and innovative approaches.

Key words: Agriculture, resource-saving technologies, seeding, seedling, productivity, soil fertility, drip irrigation, biotechnology, agroinnovation, environmental efficiency.

KIRISH

Ixtisoslashuv deganda korxona faoliyatining ma'lum turdagi mahsulot ishlab chiqarishga yo'naltirilishi tushuniladi. Bu jarayonda yetishtirilayotgan mahsulotlar tarkibida ushbu mahsulotning ulushi ustunlik qiladi. Na faqat alohida qishloq xo'jaligi korxonalari, balki butun hudud, viloyat yoki iqtisodiy zona ham muayyan mahsulot ishlab chiqarishga ixtisoslashishi mumkin.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda mehnat taqsimoti ikki asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi:

Hududiy ixtisoslashuv – qishloq xo'jaligi zonalar yoki ma'muriy-hududiy bo'linmalar darajasida mahsulot yetishtirish bo'yicha mehnat taqsimoti.

Korxonalararo ixtisoslashuv – fermer va shirkat xo'jaliklari o'rtasida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish bo'yicha mehnat taqsimoti.

Shuningdek, ichki xo'jalik ixtisoslashuvi deb korxona tarkibidagi ishlab chiqarish bo'linmalari o'rtasida mehnat taqsimotiga aytiladi. Bunda qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarishning umumiy hajmi oshiriladi. Tarmoq ichidagi ixtisoslashuv esa korxonalar yoki ularning bo'linmalari o'rtasida ma'lum texnologik jarayonning bir qismini bajarishga yo'naltirilgan mehnat taqsimotini anglatadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ixtisoslashuvga ta'sir qiluvchi muhim omillar qatoriga tabiiy-iqlim sharoiti va geografik joylashuv kiradi. Masalan, cho'l hududlarida suv talab qilmaydigan sohalar rivojlantirilsa, tog' yonbag'rida joylashgan xo'jaliklar bog'dorchilikka moslashadi. Shuningdek, infratuzilmaning rivojlanganligi, davlatning agrar siyosati, an'anaviy tajribalar va aholi bilim-malakasi ham muhim rol o'ynaydi.

Misol uchun, Qashqadaryo viloyatining Kitob tumanidagi Varganza qishlog'i hamda Farg'ona viloyatining Quva tumani aholisi anor yetishtirish bo'yicha boy tajribaga ega. Mustaqillik yillarida paxta va g'alla strategik mahsulotlar sifatida belgilanganligi sababli, ushbu ekinlarni yetishtirishga ixtisoslashgan xo'jaliklar soni oshgan.

Qishloq xo'jaligida tarmoqlar va ularning ixtisoslashuvi

Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish jarayonlari texnologik vositalar, mahsulot yetishtirish usullari va mehnatni tashkil etish tamoyillariga ko'ra birbiridan farq qiladi. Shu sababli, qishloq xo'jaligida turli tarmoqlar mavjud bo'lib, ular quyidagicha tasniflanadi:

Asosiy tarmoq – xo'jalikning eng muhim mahsulotlarini yetishtiruvchi yo'nalish.

Yordamchi tarmoq – asosiy tarmoqni qo'llab-quvvatlovchi hamda yer, suv va mehnat resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlovchi yo'nalish.

Xizmat ko'rsatuvchi tarmoq – qurilish, tamirlash, texnik xizmat ko'rsatish kabi jarayonlarni o'z ichiga oladi.

Qo'shimcha tarmoq – mahsulotni qayta ishlash, saqlash va boshqa jarayonlarni ta'minlaydi.

Ko'p tarmoqli xo'jaliklar – turli xil mahsulotlarni yetishtiruvchi xo'jaliklar bo'lib, ularda aniq bir ixtisoslashuv yo'q. Biroq, vaqt o'tishi bilan tarmoqlar soni kamayib, ular ixtisoslashgan xo'jaliklarga aylanishi mumkin.

Ayrim xo'jaliklarda asosiy tarmoq mahsulotlarini qayta ishlash va saqlash bilan bog'liq xizmatlar ham keng rivojlangan bo'lishi mumkin. Bunga meva, sabzavot va uzumni qayta ishlovchi korxonalar misol bo'la oladi.

Ixtisoslashuv qishloq xo'jaligi korxonalarining samaradorligini oshirishga yordam beruvchi muhim omildir. U korxonaning tabiiy-iqlim sharoiti, iqtisodiy infratuzilma va davlat siyosati kabi omillar ta'sirida shakllanadi. Ixtisoslashuv darajasi oshgani sari ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va mahsulot sifati ham yaxshilanadi. Shu bilan birga, xo'jaliklarning iqtisodiy samaradorligini ta'minlash uchun asosiy, yordamchi va xizmat ko'rsatuvchi tarmoqlarni muvozanatli rivojlantirish talab etiladi.

Qishloq xo'jaligi oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, iqtisodiy barqarorlik va qishloq taraqqiyotida muhim o'rin tutadi. Biroq, an'anaviy dehqonchilik usullari ko'pincha suv, energiya va tuproq ozuqa moddalarini o'z ichiga olgan ortiqcha resurslarni iste'mol qilishga olib keladi, bu esa atrof-muhitning buzilishiga va uzoq muddatli hosildorlikning pasayishiga olib kelishi mumkin. Ushbu muammolarni

hal qilish uchun zamonaviy qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish xarajatlari va atrof-muhitga ta'sirni minimallashtirish bilan birga ekinlarning o'sishini kuchaytiradigan resurs tejamkor texnologiyalarni tobora ko'proq o'zlashtirmoqda.

Urug'chilik, ko'chatchilik va o'simliklarni yetishtirishda resurs tejavchi texnologiyalar samaradorlik va barqarorlikni oshirish orqali qishloq xo'jaligi sektorida inqilob qildi. Tomchilatib sug'orish, nozik dehqonchilik va biotexnologiya kabi texnikalar fermerlarga asosiy resurslarni tejash bilan birga hosilni maksimal darajada oshirish imkonini beradi. Bu innovatsiyalar nafaqat yer va suvdan foydalanishni optimallashtirish, balki tuproq unumdorligini, zararkunandalarga chidamliligini va umumiy ekinlar salomatligini ham oshiradi.

Bundan tashqari, qishloq xo'jaligida raqamli vositalar va avtomatlashtirilgan tizimlarning qo'llanilishi dehqonchilik amaliyotining aniqligini yanada oshirib, ekinlarni yaxshiroq kuzatish va boshqarish imkonini berdi. Dunyo bo'ylab hukumatlar, ilmiy muassasalar va agrofimlar oziq-ovqat ishlab chiqarishni ko'paytirish va barqaror dehqonchilik tizimini qo'llab-quvvatlash uchun ushbu texnologiyalarga sarmoya kiritmoqda.

Qishloq xo'jaligida resurs tejamkor texnologiyalarning joriy etilishi ekinlar hosildorligi, urug'lik sifati va ko'chat yetishtirish samaradorligining sezilarli yaxshilanishini ko'rsatdi. Tomchilatib sug'orish, nozik dehqonchilik va biotexnologiya kabi zamonaviy texnikalar yuqori mahsuldorlikni saqlab qolgan holda resurslardan foydalanishni optimallashtirish imkoniyatlarini namoyish etdi.

1. Ekinlar hosildorligi va resurslarni optimallashtirishga ta'siri

Resurs tejavchi texnologiyalarning asosiy afzalliklaridan biri suv va ozuqa moddalarini samarali boshqarish orqali hosildorlikni oshirishdir. Masalan, tomchilatib sug'orish tizimlari an'anaviy sug'orish usullariga nisbatan hosildorlikni saqlab qolish yoki hatto oshirish bilan birga suv sarfini 50% gacha kamaytirishi isbotlangan.

2. Urug'chilik va ko'chatchilikdagi yutuqlar

Urug'chilik va ko'chatchilikni takomillashtirishda resurs tejamkor texnologiyalar ham muhim rol o'ynadi. Nazorat ostidagi qishloq xo'jaligi (CEA),

jumladan issiqxona va gidroponik tizimlar fermerlarga harorat, namlik va ozuqaviy moddalar ta'minotini tartibga solish imkonini beradi, bu esa yuqori o'sish sur'atlarini va sifatli ko'chatlarni ta'minlaydi.

3. Iqtisodiy va ekologik manfaatlar

Iqtisodiy nuqtai nazardan, ushbu texnologiyalardan foydalanish suv va energiya sarfini minimallashtirish orqali operatsion xarajatlarni kamaytirishga yordam berdi. Qishloq xo'jaligining aniq texnikasini tatbiq etuvchi fermerlar ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va fermer xo'jaligini boshqarish samaradorligini oshirish tufayli yuqori foyda marjalari haqida xabar berishdi.

4. Muammolar va kelajak istiqbollari

Ko'p afzalliklarga qaramay, resurslarni tejaydigan texnologiyalarni keng qo'llash bir qator muammolarga duch keladi. Dastlabki investitsion xarajatlarning yuqoriligi, fermerlarning texnik bilimlari yo'qligi, qishloq joylarda ilg'or texnikalardan foydalanish imkoniyati cheklanganligi amalga oshirishga to'siq bo'lmoqda.

XULOSA

Ushbu tadqiqot natijalari zamonaviy qishloq xo'jaligida resurs tejamkor texnologiyalarning ahamiyatini ko'rsatadi. Ularning ekin yetishtirish, urug'chilik va ko'chatchilikda qo'llanilishi hosildorlikni oshirish, tannarxni kamaytirish va barqarorlikni oshirishga olib keldi. Muammolar saqlanib qolsa-da, doimiy innovatsiyalar va siyosatni qo'llab-quvvatlash ushbu texnologiyalarni o'zlashtirishni tezlashtirishi mumkin, bu esa yanada mustahkam va resurslardan tejamkor qishloq xo'jaligi sektorini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'ulomov S. S., Abdiev A., Jo'raev A. – "Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti", Toshkent: O'zbekiston, 2019.

2. Karimov A. – "Qishloq xo'jaligi tarmoqlarining rivojlanish asoslari", Toshkent: Fan, 2017.

3. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi – "Qishloq xo'jaligini modernizatsiyalash va ixtisoslashtirish strategiyasi", rasmiy hujjatlar to'plami, 2021.

4. Xamidov U., Sharipov B. – "Fermar xo'jaliklarining samarali yuritish asoslari", Samarqand, 2020.

5. Jahon banki – "O'zbekiston qishloq xo'jaligi sektorini rivojlantirish bo'yicha hisobot", Vashington, 2021.

6. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi – "Qishloq xo'jaligi tarmoqlari bo'yicha statistik ma'lumotlar", Toshkent, 2022.